

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ

ПРОТОКОЛ № 2
засідання Консультативної ради
з питань охорони культурної спадщини при
Тернопільській обласній державній (військовій) адміністрації
від 20 червня 2025 року
м. Тернопіль

Засідання проводив заступник начальника обласної військової адміністрації,
голова ради **Павло Журба**

Журба Павло	- заступник начальника обласної військової адміністрації, голова ради
Байталюк Світлана	- директор департаменту культури та туризму обласної військової адміністрації, заступник голови ради
Харченко Володимир	- директор департаменту архітектури, містобудування, житлово-комунального господарства та енергозбереження обласної військової адміністрації, заступник голови ради
Сокульський Андрій	- начальник відділу департаменту архітектури, містобудування, житлово-комунального господарства та енергозбереження обласної військової адміністрації, секретар ради

У засіданні взяли участь члени ради: Бабій Наталія, Барабаш Ольга, Вербовецький Юрій, Дячок Оксана, Кульчицький Ігор, Ягодинська Марина.

Відсутні члени ради: Будзик Василь, Строцень Богдан.

Присутні на засіданні (запрошені):

Балукова
Тетяна Валеріївна	- директорка офісу охорони культурної спадщини Львівської міської ради (підключення онлайн)
Дзюбак
Анна-Марія	- сертифікована архітекторка, ГО „Брами Тернополя”
Карпів
Василь Євгенійович	- реставратор монументально мистецтва, з 2011 р засновник реставраційного бюро „KARP Restorer”, член національного виконавчого комітету ICCROM в Україні (підключення онлайн)
Левенець
Наталя Іванівна	- директор Тернопільської ЗОШ I-III ступенів № 4 Тернопільської міської ради
Найчук Вікторія
Оливко	- ГО „Брами Тернополя” (підключення онлайн)
- директор ТзОВ „Автодіаграма”
Василь Йосипович
Петрик	- кандидат архітектури (PhD), доцент кафедра архітектури та реставрації Інституту архітектури Національного університету „Львівська політехніка”
Василь Михайлович	
Хмиз Вікторія	- співзасновниця ГО „Брами Тернополя” (підключення онлайн)

Порядок денний:

1. Розгляд науково-проектної (науково-дослідної) документації „Визначення меж та режимів використання зон охорони пам'яток місцевого значення в межах земельних ділянок за адресами вул. С.Качали, 7 та вул. Родини Барвінських, 4 у м. Тернопіль, Тернопільської обл.” та проекту землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, лісгосподарського призначення, земель водного фонду та водоохоронних зон, обмежень у використанні земель та їх режимоутворюючих об'єктів з метою внесення до Державного земельного кадастру відомостей про межі та режими використання земель (зона регулювання забудови РЗ-1 підзона комплексної охоронної зони пам'яток місцевого значення історичного центру міста КОЗ-1) в межах земельних ділянок за адресами вул. С.Качали, 7 та вул. Родини Барвінських, 4 у м. Тернопіль, Тернопільської області (доповідач: Петрик Василь Михайлович – науковий керівник проекту, кандидат архітектури (PhD)).

2. Розгляд проекту Технічної документації із землеустрою щодо встановлення меж режимоутворюючих об'єктів культурної спадщини Пам'ятки архітектури місцевого значення „Руська бурса” (ох. № 2007 м) вул. С.Качали, 5, м. Тернопіль Тернопільської області (доповідач: Петрик Василь Михайлович – науковий керівник проекту, кандидат архітектури (PhD)).

3. Про розгляд можливості встановлення відновленого вікна з будівлі пам'ятки архітектури місцевого значення - Гімназії Ю. Словацького по вул. М.Грушевського, 2 у місті Тернополі (доповідач: Сокульський Андрій Олегович – начальник відділу департаменту архітектури, містобудування, житлово-комунального господарства та енергозбереження обласної військової адміністрації).

4. Розгляд облікової документації об'єкта культурної спадщини „Комплекс житлових будинків кін. XIX ст. і 1898 р.” (пам'ятка архітектури місцевого значення, охоронний № 255/1-2 М Тернопільська обл., м. Тернопіль, вул. Ю. Опільського, 6) (доповідач: Вербоверхий Юрій Володимирович – керівник ТОВ „Українська науково-дослідна проектна організація „Центр регенерації історичних міст”).

Павло Журба – відкрив засідання Консультативної ради з питань охорони культурної спадщини при Тернопільській обласній державній (військовій) адміністрації, ознайомив присутніх із порядком денним.

1. СЛУХАЛИ:

Василь Петрик – ознайомив присутніх з авторським колективом та виконавцями науково-проектної (науково-дослідної) документації. Розповів, що у зв'язку із затвердженням науково-проектної документації „Внесення змін до історико-архітектурного опорного плану м. Тернополя” (затверджена наказом

МКІП від 19.12.2023 № 710) були змінені межі історичного ареалу. Також були виділені зони регулювання забудови поза межами історичного ареалу, але для деяких пам'яток виникла ситуація, коли зони регулювання забудови та зони охорони не були визначені. Тому частина території ділянки опрацювання опинилась у правовій невизначеності щодо діючих меж і режимів використання зон охорони пам'яток, яка врегульовується шляхом розроблення цієї науково-проектної документації.

Ділянка опрацювання розташована частково в межах історичного ареалу „Середмістя” та комплексної охоронної зони пам'яток місцевого значення історичного центру м. Тернополя (далі - КОЗ), частково – за межами історичного ареалу та КОЗ, в зоні охорони археологічного культурного шару II-ї категорії.

В процесі роботи над документацією було проаналізовано характер довколишньої забудови. Також встановлено, що важливий вплив на територію опрацювання має пам'ятка архітектури та історії місцевого значення „Руська бурса” (Ох. № 2007 М/1139), що має значну історико-культурну цінність.

Нормативна зона охорони пам'ятки становить 100 метрів від межі нормативної території пам'ятки (у випадку відсутності визначення такої території науково-проектною (науково-дослідною) документацією). На ділянку опрацювання накладаються нормативні зони охорони восьми пам'яток: однієї пам'ятки архітектури та історії місцевого значення (вул. С. Качали, 5) та семи пам'яток архітектури місцевого значення.

Проектними рішеннями забудови ділянки опрацювання (які теж розглядалися в рамках розроблення науково-проектної документації) пропонується, щоб забудова не виходила за межі лінії фасаду існуючої будівлі на ділянці, тобто вона є на відстані 32 м від фронту забудови вулиці, тобто знаходиться в глибині кварталу і не заступає огляд пам'ятки архітектури. Також в документації вказано, що при розташуванні об'єкта будівництва поза межами території пам'ятки максимальна висота забудови обмежується 16 м від рівня поверхні землі до верху карнизу (парапету) та 20 м від рівня поверхні землі до гребеня даху, а примиканні об'єкта реконструкції до пам'ятки, його висота не повинна перевищувати висоту пам'ятки на відстані 7 м від межі пам'ятки, щоб нова будівля не дисонувала з пам'яткою. Також прописані вимоги щодо нейтралізації архітектури, зокрема формування зеленого партеру перед будівлею із озелененням, що забезпечить активізацію сприйняття власне самої пам'ятки архітектури. Прописані висотні параметри забудови по лінії фасадів пам'ятки.

Відповідно до статті 33⁴ Закону України „Про охорону культурної спадщини” замовником науково-проектної документації у сфері охорони культурної спадщини може бути землевласник, землекористувач або власник будівлі чи споруди, що розташована на території, щодо якої відповідно до цього закону визначаються обмеження у використанні земель. Власне на підставі цього, розроблено таку документацію та відповідний проєкт землеустрою.

Також розроблено та подано на розгляд і затвердження відповідний проєкт землеустрою, як це передбачено законом.

Адже згідно із Законом України „Про охорону культурної спадщини” невід’ємною складовою науково-проектної документації, якою встановлюються обмеження у використанні земель, є проекти землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, лісогосподарського призначення, земель водного фонду та водоохоронних зон, обмежень у використанні земель та їх режимоутворюючих об’єктів. За відсутності зазначеного проекту землеустрою науково-проектна документація, що встановлює обмеження у використанні земель, не може бути затверджена.

Південна частина ділянки опрацювання потрапляє в межі історичного ареалу (режими використання історичного ареалу визначені ІАОП м. Тернопіль) та межі КОЗ (режими використання КОЗ частково визначені ІАОП м. Тернопіль) та для неї проектом виділяється підзона-1 – КОЗ-1.

Північна частина ділянки за межами історичного ареалу та для неї визначено зону регулювання забудови пам’яток місцевого значення (РЗ-1)

Опис меж та режимів використання КОЗ-1 наведені в таблиці 3, а РЗ-1 вказані у таблиці 4 проекту.

ВИСТУПИЛИ:

Юрій Вербо́вецький – поставив питання до доповідача про те чи є затверджені аналогічні приклади науково-проектної документації.

Василь Петрик – відповів, що схожа документація затверджена у міста Львів, Івано-Франківськ та Вінниця.

Володимир Харченко – звернув увагу, що проектна територія – сукупність кількох земельних ділянок із різними власниками, тому є необхідність підтвердження того, що всі власники земельних ділянок не заперечують щодо розроблення даної документації.

Володимир Оливко – повідомив, що він є власником усіх земельних ділянок на підставі права оренди земельної ділянки, а також уповноваженою особою юридичної особи (ТОВ „автодіаграма”), лише одна ділянка, яка розташована за межами історичного ареалу перебуває у власності КП „Парк Загребелля”, проте на цю ділянку укладений інвестиційний договір.

Світлана Байталюк – поставила питання до доповідача чи передбачається оформлення фасаду до історичного середовища.

Володимир Оливко – відповів, що оформлення фасаду потенційної забудови (реконструкції) на ділянках опрацювання буде сучасне, а не класичне, оскільки на меті є збереження акценту уваги на пам’ятці архітектури.

Андрій Сокульський – зауважив, що в документації необхідно виправити відстані від пам’яток, які зазначені в текстовій та графічній частинах та врахувати, те що на території опрацювання є щойно виявлена пам’ятка архітектури, яка знаходиться по вул. Качали 3. Також додав, що склад та зміст науково-проектної документації частково не відповідає ДСТУ Б Б.2.2-10:2016 „Склад та зміст науково-проектної документації щодо визначення меж і режимів використання зон охорони пам’яток архітектури та містобудування”. Також попередньо представлені загальні зауваження щодо формату

електронного документа науково-проектної документації у сфері охорони культурної спадщини та необхідність підписання даної документації шляхом накладання кваліфікованого електронного підпису відповідальною посадовою особою розробника документації.

Крім того зауважив, що пунктом 2.3. проекту визначено „Опис меж та режимів використання території пам'ятки архітектури та історії місцевого значення „Руська бурса”, (ох. №2007М / 1139), вул. С. Качали, 5 у м. Тернополі”, що прямо не є предметом проекту та ймовірно не підлягає затвердженню.

Володимир Харченко – запитав чи поданою проектною документацією не послаблюються чинні режими використання території історичного ареалу міста Тернополя, затверджені наказом Міністерства культури України від 19.12.2023 № 710.

Василь Петрик – відповів, що режими використання і обмеження для ділянок, які потрапляють в зону КОЗ даною науково-проектною документацією не змінюються, а лише уточнюються (КОЗ-1) з метою їх внесення у Державний земельний кадастр.

Володимир Харченко – зауважив, що рішення про затвердження даної науково-проектної документації необхідно доповнити пунктом про те, що її положення не послаблюють режими використання визначені в історичному ареалі, відповідно до науково-проектної документації „Внесення змін до історико-архітектурного опорного плану м. Тернополя”.

ВИРІШИЛИ:

Науково-проектну (науково-дослідну) документацію „Визначення меж та режимів використання зон охорони пам'яток місцевого значення в межах земельних ділянок за адресами вул. С.Качали, 7 та вул. Родини Барвінських, 4 у м. Тернопіль, Тернопільської обл.” та проект землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, лісогосподарського призначення, земель водного фонду та водоохоронних зон, обмежень у використанні земель та їх режимоутворюючих об'єктів з метою внесення до Державного земельного кадастру відомостей про межі та режими використання земель (зона регулювання забудови РЗ-1 підзона комплексної охоронної зони пам'яток місцевого значення історичного центру міста КОЗ-1) в межах земельних ділянок за адресами вул. С.Качали, 7 та вул. Родини Барвінських, 4 у м. Тернопіль, Тернопільської області в цілому схвалити.

Рекомендувати:

1) ТзОВ „Херітадж Консалтинг” доопрацювати поданий проект науково-проектної (науково-дослідної) документації із врахуванням висловлених зауважень стосовно:

- уточнення відстаней від пам'яток до ділянки опрацювання;
- врахувати в пояснювальній записці, що Житловий будинок, 1926 р. по вул. Качали, 9 у м. Тернопіль відповідно до розпорядження начальника обласної військової адміністрації від 01.04.2025 №217/01.02-04 занесений до

Переліку об'єктів культурної спадщини Тернопільської області та наразі має статус щойно виявленого об'єкту культурної спадщини;

- долучення інформації/документу про делегування чи уповноваження ТОВ „Автодіаграма” на замовлення проектної документації від усіх користувачів/власників земельних ділянок, які складають територію опрацювання (Оливко В.Й. та КП Тернопільської міської ради „Парк Загребелля”)

- приведення окремих шарів та інформації в них електронного документа проекту у відповідність до структури бази геоданих документації у сфері охорони культурної спадщини, затвердженої наказом Міністерства культури та інформаційної політики України від 31 серпня 2023 року № 455.

2) ФОП Маліцький А. Ю. доопрацювати поданий проект землеустрою із врахуванням висловлених зауважень щодо:

- опису відомостей (рішень) проекту землеустрою, а потім відомостей науково-проектної (науково-дослідної) документації у пункті 11 пояснювальної записки;

- опису у пункті 12 пояснювальної записки об'єктів території опрацювання, а потім будівлі і споруди поза межами об'єкта землеустрою.

3) ТОВ „Автодіаграма” доопрацьовані проекти повторно подати у робочому порядку департаменту архітектури, містобудування, житлово-комунального господарства та енергозбереження обласної військової адміністрації для розгляду;

4) департаменту архітектури, містобудування, житлово-комунального господарства та енергозбереження обласної військової адміністрації затвердити у встановленому порядку проекти науково-проектної (науково-дослідної) документації та землеустрою після доопрацювання із врахуванням зауважень.

Результати голосування: за – 9, проти – 0, утримались – 1.

2. СЛУХАЛИ:

Василь Петрик – розповів, що представлена технічна документація із землеустрою щодо встановлення меж режимоутворюючих об'єктів культурної спадщини пам'ятки архітектури місцевого значення „Руська бурса” по вул. Качали С., 5 у місті Тернополі розроблена на підставі чинного пам'яткоохоронного паспорту пам'ятки архітектури (2005 рік), яким визначено територію пам'ятки. При визначенні території використовувався, у тому числі, державний акт на право постійного користування землею Тернопільської обласної дирекції акціонерно-комерційного банку „Укрсоцбанк”.

Згідно з пунктом 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин” межі та режими використання пам'яток культурної спадщини, зон охорони, історичних ареалів населених місць, буферних зон, у тому числі ті, що зазначені в історико-архітектурних опорних планах, визначені до набрання чинності цим Законом, зберігають чинність до визначення нових меж та режимів використання зон охорони, історичних ареалів населених місць,

буферних зон відповідно до цього закону. Межі та режими використання пам'яток культурної спадщини, не визначені до набрання чинності цим Законом, встановлюються відповідно до Закону України "Про охорону культурної спадщини" (нормативні).

Також озвучив, які конкретно будуть встановлення обмеження на ділянку опрацювання та представив відповідні обґрунтування.

ВИСТУПИЛИ:

Сокульський Андрій – запропонував уточнити опис у пунктах 11 та 12 пояснювальної записки, а саме спочатку подати опис проєкту землеустрою, а потім опис науково-проєктної документації. Тобто конкретніше описати підстави розроблення даного проєкту.

Вербовецький Юрій – ініціював проведення розширеного семінару щодо роз'яснень законодавчих особливостей, що стосуються науково-проєктної (науково-дослідної) документації щодо визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток архітектури, у тому числі за участі Василя Петрика та інших спеціалістів у цій галузі.

ВИРІШИЛИ:

Рекомендувати департаменту архітектури, містобудування, житлово-комунального господарства та енергозбереження обласної військової адміністрації затвердити у встановленому порядку Технічну документацію із землеустрою щодо встановлення меж режимоутворюючих об'єктів культурної спадщини Пам'ятки архітектури місцевого значення „Руська бурса” (ох. № 2007 м) вул. С.Качали, 5, м. Тернопіль Тернопільської області, розроблену ФОП Маліцький Андрій Юрійович.

Результати голосування: за – 9, проти – 0, утримались – 1.

3. СЛУХАЛИ:

Сокульський Андрій – інформував про звернення від реставраційного бюро „KARP Restorer”, яким виконано роботи з реставрації/відновлення металеві решітки (вікна) будівлі пам'ятки архітектури місцевого значення - Гімназії Ю. Словацького по вул. М.Грушевського, 2 у місті Тернополі. Повідомив про загальний розвиток ситуації, зокрема що у 2024 році працівниками школи проводились роботи з поступової заміни вікон будівлі з дозволами органу охорони культурної спадщини, а у вересні 2024 року департаментом культури та туризму обласної військової адміністрації Тернопільській ЗОШ I–III ступенів № 4 було видано припис від 20.09.2024 № 02.1-52/1364 про вжиття заходів із повернення автентичного круглого вікна з металевією рамою на його попереднє місцезнаходження на головному фасаді будівлі пам'ятки або відновлення згідно з аналогом.

ГО „Брами Тернополя” та РБ „KARP Restorer” протягом 2024-2025 років проведено роботи з відновлення демонтованої конструкції.

Конструкція знаходилася у приміщенні другого поверху школи та виходила на головний фасад лівої частини будинку зі сторони вулиці

М.Грушевського. Конструкція – круглої форми, металевий каркас з орнаментальним візерунком переплетення із нещільним зашкленням. Схожа конструкція (проте без зашклення) на даний час знаходиться з іншої сторони колишнього проходу у внутрішній двір та виконує функції декоративної решітки.

Місце встановлення конструкції – первісно було проходом/проїздом у внутрішній двір, ймовірно після відбудови будинку (який був зруйнований у період другої світової війни) прохід забудований та на його місці влаштовано приміщення.

ВИСТУПИЛИ:

Василь Карпів – зауважив, що в наданій ним довідці зазначена інформація щодо використання та історичного періоду виготовлення вікна. Під час реставрації встановлено, що основа вікна – це литво дорадянського періоду, типовоє вікно початку ХХ століття. А також додав, що воно як елемент пам'яток є його невід'ємною частиною та потребує збереження.

Наталя Левенець – спростовує інформацію стосовно періоду виготовлення вікна обґрунтовуючи це тим, що у воєнний час архітектура міста була зруйнована, саме тому не підтвердженням є посилення на схожість з решіткою, яка в той самий час була на залізничному вокзалі міста. Також повідомила, що у період, коли вона займала посаду заступника директора на даному місці був проїзд із двома решітками на в'їзді та виїзді, і ворота. Надалі цей проїзд був закритий та використовувався як господарське приміщення без опалення. Решітка була зашклена за допомогою замазки та пластиліну. З плином часу скло почало випадати, що створювало небезпечну ситуацію для здоров'я пішоходів.

Василь Карпів – зазначив, що під час реставрації для встановлення скла теж використовувалась замазка (спеціальна маса із крейди та глини), яка є довготривалою та може дати гарантію на 10 років її експлуатації.

Наталя Левенець – проінформувала, що наявна постанова ДСНС, в якій на виконання вимог протипожежної безпеки прописано, що у навчальних закладах забороняється монтаж решіток зі склом чи без, в тих місцях, де працюють та навчаються діти.

Анна-Марія Дзюбак – зауважила, що на даний час приміщення використовується під потреби бухгалтерії школи, а тому діти там не навчаються.

Андрій Сокульський – запропонував варіанти вирішення даного питання та акцентував на необхідності вирішення даного питання із врахуванням історичної та функціональної складових.

Тетяна Балуква – уточнила, що предмет обговорення – це все-таки вікно, яке є світликом для забезпечення додаткового освітлення, виконане в стилі сецесії. Також вона наголосила на тому, що перед початком виконання будь-яких робіт в пам'ятці архітектури необхідно звертатись до охоронного договору, в якому вказані дозволені роботи. Також звернула увагу що відповідно до Закону України „Про охорону культурної спадщини” в пам'ятці архітектури заборонено встановлення металопластикових конструкцій.

Вікторія Хмиз – зауважила, що згідно із попередніх домовленостей із міською радою міста передбачається виділення коштів на монтаж відреставрованого вікна.

Світлана Байталюк – рекомендує врахувати те, що на даний час школа – це навчальний заклад, в якому формується молоде покоління і формується повага до культурної спадщини, тому важливо берегти усі елементи культури, а не руйнувати.

Володимир Харченко – запропонував комісії визначити, що конструкція придатна до експлуатації і може бути повернута на фасад пам'ятки архітектури.

ВИРІШИЛИ:

Металева решітка (вікно) / металева конструкція, відновлена реставраційним бюро „KARP Restorer” у 2024-2025 роках, придатна до експлуатації та може бути повернута на ліву частину головного фасаду будівлі пам'ятки. Використання конструкції є можливим як декоративної решітки через історичний та естетичний вигляд, використання її як віконної конструкції (після зашклення) є сумнівним через низькі експлуатаційні характеристики (мінімальний опір теплопередачі, шумоізоляції та складність надійного кріплення скла).

Рекомендувати Тернопільській загальноосвітній школі I-III ступенів № 4 Тернопільської міської ради Тернопільської області:

1) звернутись до Тернопільської міської ради з пропозицією виділення коштів для встановлення конструкції;

2) за участі ГО „Брами Тернополя” здійснити встановлення відновленої конструкції на попереднє місце лівої частини головного фасаду будівлі пам'ятки архітектури місцевого значення - Гімназії Ю. Словацького по вул. М.Грушевського, 2 у місті Тернополі після отримання відповідного дозволу органу охорони культурної спадщини.

Результати голосування: за – 10, проти – 0, утримались – 0.

4. СЛУХАЛИ:

Вербовецький Юрій – представив облікову документацію об'єкта культурної спадщини „Комплекс житлових будинків кін. XIX ст. і 1898 р.” (пам'ятка архітектури місцевого значення, охоронний № 255/1-2 М Тернопільська обл., м. Тернопіль, вул. Ю. Опільського, 6). Розповів про особливості об'єктів, коротку історію території опрацювання та відповів на запитання присутніх.

ВИСТУПИЛИ:

Андрій Сокульський – вніс пропозицію зазначити в обліковій документації охоронний номер по принципу, як він присвоюється пам'яткам національного значення, а саме – без знаку дробу для комплексу в цілому та через дріб для частин комплексу.

Ольга Бабабаш – підкреслила, що при розробленні облікової документації на Комплекс житлових будинків необхідно розробляти також і окремий паспорт на кожну складову комплексу.

Марина Ягодинська – звернула увагу, що необхідно виготовляти науково-проектною документацію, у тому числі землевпорядну, щодо визначення меж та режимів використання території пам'ятки.

ВИРІШИЛИ:

Погодити облікову документацію (за умови її доопрацювати в частині розроблення окремих паспортів на кожну складову комплексу та уточнення охоронних номерів) та рекомендувати об'єкт культурної спадщини для подальшого занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

Результати голосування: за – 9, проти – 0, утримались – 0.

примітка: Вербовецький Ю.В. повідомив про конфлікт інтересів та в голосуванні участі не брав.

Закриття засідання ради.

**Заступник начальника обласної
військової адміністрації, голова ради**

Павло ЖУРБА

Секретар ради

Андрій СОКУЛЬСЬКИЙ